

ראית העדות ונתחרש מחמת חולי, והוא שוטה [רשב"ם ב"ב קכח.], או שהיה פתוח שעניו פקוחות ורואה יפה [שם], ונסתמא ונפסל לעדות שצריך: והוא עד "או ראה", או שהיה שפוי, ונשתטה, הרי זה פסול לעדות, כיון שבשעת הגדה פסול הוא.

אבל היה יודע לו עדות על ידי שראה את העדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה בינתיים חתנו של בעל דין, ואחר כך קודם הגדת יח-א העדות מתה בתו של בעל דין ואשתו של העד, ובשעת הגדת העדות רחוק הוא, או שהיה פקח בשעת ראייה, ונתחרש בינתיים, וחזר קודם הגדה ונתפקח, או שהיה פתוח ונסתמא, ואחר כך נתפתח, או שהיה שפוי, ונשתטה, וחזר ונשתפה, כשר להעיד. זה הכלל: כל שתחלתו⁽¹⁴⁾ בשעת ראייה וסופו בשעת הגדה בכשרות — כשר:

הרי מוכח מהסיפא של הברייתא, שלא דורשים "והוא עד" שיהא כשר מתחלתו ועד סופו, ואילו בערכין דרשנו "ואם מך הוא"

ולרבנן [שבמשנה הקודמת]: כדאית להו [כפי שנתבאר לעיל בגמרא], שבא "הוא" למעט מצורע עשיר ומדירו עני, שלא נפטר המדיר בקרבן מצורע עני, אלא מביא קרבן עשיר.

עוד מקשים על זה שדורשים מ"מך הוא", שיהא כך מתחלתו ועד סופו: אלא מעתה, זה שכתוב לגבי עדות: "והוא עד" או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו, האם גם שם נדרוש עד שיהא כשר לעדות מתחלתו בשעת ראית העדות ועד סופו בשעת הגדת העדות, ויפסל לעדות מי שהיה כשר לעדות בשעת ראייה ובשעת הגדה, ובין זה לזה פסול היה [כגון שנתקרב לבעל דין בינתיים, ואחר כן נתרחק]?!

וכי תימא אין הכי נמי שפסול הוא לעדות! והא תניא שכשר הוא: היה יודע לו [לבעל דין] בעדות שראה את העדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו [שפסול הוא לעדות מטעם קרוב], או שהיה פקח בשעת

לעדות, ואיך מועיל מה שיסתלק והרי זה תחילתו בפסול בשעת ראייה.

והביא הרשב"א שהראב"ד תירץ, שנוגע איננו פסול עדות רק חשש שישקר ולכן כשמסתלק החשש הוא כשר לעדות, עוד תירץ הראב"ד, שנוגע יש לו דין בעל דבר, וכל הדין של פסול מתחילתו היינו במי שיש לו שם עד אלא שהוא פסול. אך נוגע שהוא בעל דבר אין לו כלל שם עד ואינו נחשב שתחילת עדותו בפסול.

והרמב"ן תירץ, שכל הדין שתחילתו בפסול פסול זה רק לענין קורבה שמי שהיה קרוב שלו בתחילה הוא פסול לו לעולם, אבל בשאר פסולי עדות כשמסתלק הפסול הוא כשר לעדות.

וביאר הגרי"ז שהחטאת כיון שהיא המכפרת הרי כל זמן שלא הקריב אותה הוא מחוסר כפורים שדינו כטמא, ואם כן, נמצא שהחטאת שמכפרת עליו היא באמת מטהרת אותו, ובוה נחלקו התנאים שלדעת רבי שמעון הכוונה על טהרה של כפרת הקרבנות והיינו החטאת, ולדעת רבי יהודה על המעשה המטהר אותו מטומאתו שזה האשם שמתן הדם על המצורע מטהרו.

14. אבל אם בתחילתו, דהיינו, בשעת ראיית העדות היה פסול שוב אף אם ירד הפסול איננו כשר להעיד, והקשו הראשונים מהגמרא בבבא בתרא [מג א] שמקשה בעד שהוא נוגע ופסול לעדות שיסתלק מהנגיעה שלו ויהיה כשר

שיהיה במכותו מתחלתו ועד סופו?

ומשנינן: **שאני התם** לגבי עדות, **דאמר קרא:** והוא עד **"או ראה"** או ידע **"אם לא יגיד"** [עדותו בבית דין] ונשא עווננו, **בראיה והגדה תלא רחמנא מילתא** בלבד, שיהא ראוי בשעת ראייה ובשעת הגדה, אף על גב שנפסל בינתיים — רבינו גרשום, **והא איכא!**

ומקשינן: **ואלא** מעתה שלא דורשים "והוא עד" שיהא כשר לעדות מתחלתו ועד סופו, **"והוא"** עד למה לי?

ומשנינן: כתוב: **"ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד [שהשביעהו שבועה שאם יודע לו עדות שיעיד לו] או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עווננו. והביא את אשמו לד' וגו'".** ובא "והוא עד" **לכדתניא: ראה הבעל דין שנצרך לעדות, סיאח [סיעה] של בני אדם [קבוצת אנשים] עומדין, ועידיו שיוודעים וראויים להעיד לו ביניהן, ואמר לכולם כאחד: משביעני עליכם, אם יודעים אתם לי עדות שתבואו ותעידוני! יכול יהו חייבין בקרבן, תלמוד לומר: ושמעה קול אלה "והוא עד", עד שישמע העד ביחוד קול אלה, ולא שישתפנו עם אחרים — רבינו גרשום, והרי כשהשביע את כל הסיעה לא ייחד עדיו.**

יכול אפילו אמר הבעל דין המשביע: כל מי שיוודע עדות אני משביע! ואמר כן לכל הסיעה, לא יהא חייב? **תלמוד לומר: "והוא עד",** והרי כשהשביע רק את מי שיוודע עדות ייחד עדיו שהרי לא השביע אלא את עדיו!

[ובשבועות לב. הגירסא: "יכול אפילו אמר: כל העומדים כאן, תלמוד לומר וכו', וראה פירוש רש"י שם].

שנינו במשנה: (אבל בקרבנות אינו כן) **אפילו מת אביו והניח לו ריבוא** או ספינתו בים ובאה לו בריבואות, אין להקדש בה כלום [עפ"י לקוטי הלכות].

ותמהינן: **"אביו מת והניח לו ריבוא"** למה אמרת שאין להקדש בה כלום, ומשמע לפי פשוטו שאף שירש ריבוא נותן המעריך כפי הישג ידו בלא ריבוא זה, והרי עשיר הוא?!

ומשנינן: **אמר רבי אבהו, אימא** [כך תשנה]: "אפילו [אם היה] מת אביו [היה] מניח לו ריבוא", שאביו עשיר, ועתיד הוא להניח למעריך ירושת ריבוא, אין להקדש בה כלום, כיון שעדיין לא ירש כלום.

ותמהינן: אם כך תשנה, **פשיטא!**

ומשנינן: המשנה מדברת כשהיה אביו כבר גוסס בשעה שהכהן מעריכו⁽¹⁵⁾. וחידוש הוא: שמחו דתימא כיון שרוב גוססין למיתה, נחשיב אותו עשיר כבר מעכשיו, או יש לפרש שנמתין לו עד שימות מורישנו — עפ"י זבח תודה, קא משמע לך, שלא!

עוד מקשים על מה שנאמר במשנה "או ספינתו בים ובאה לו בריבואות, אין להקדש בה כלום!" ומשמע לפי פשוטו, שספינתו של מעריך טעונה סחורה שלו, בריבואות, ואם כן מדוע אין להקדש בה כלום, ואינו נותן אלא כפי אשר תשיג ידו

15. כך פירש רש"י במשנה שמדובר לגבי השג יד בערכין. אך הרמב"ם בפירושו המשנה ובדי

בלא ריבואות אלו, והלא עשיר הוא?!

ומשנינן: אין כוונת המשנה שהיתה ספינתו טעונה סחורה שלו, בריבואות, אלא מדובר: כשהיתה הספינה מוחכרת ומושכרת [או מושכרת] ביד אחרים, "ובאה לו בריבואות", הכוונה: שקצבו את שכר החכירה או השכירות בריבואות.

ומקשינן: והאיכא שכירות ריבואות, שצריך השוכר לשלם למעריך, ונחשבנו עשיר משום חוב השכירות?

ומשנינן: אף שכבר התחייב השוכר בעיקר חוב השכירות בכל רגע ורגע שמשתמש בה

מכל מקום, שכירות אינה משתלמת⁽¹⁶⁾ למשכיר אלא לבסוף זמן השכירות, ועל כן עכשיו עדיין עני הוא. [תירוך הגמ' בספינה, נתבאר על פי הזבח תודה. אבל עיין בלחם משנה פ"ג מנחלות ה"א, ובספר הפלאה שבערכין].

ומקשינן: ותיפוק ליה שעשיר הוא, משום ספינה⁽¹⁷⁾ עצמה, שהיא של המעריך?

ומשנינן: הדין של ספינה שייך למבואר לקמן בפרק שום היתומים, שמשאירים לחייבי ערכין כשבא הגזבר למשכנו כדי חייו, וכלי אומנותו כגון מעצד ומגירה לחרש עצים. והא מני המשנה כאן שאין

[פ"י משגגות ה"י] הביא את הדין הזה לגבי קרבנות שמי שאביו גוסס נחשב עני. אך לגבי ערכין לא הביא זאת.

והתוספות כאן הביאו מרש"י [אמנם ברש"י לפנינו מפורש לא כך] שבערכין אם רואה הכהן שאביו גוסס איננו מעריך אותו אלא ממתין עד שיירש את אביו, והתוספות חולקים על זה כי הדין הוא שאין להקדש אלא מקומו ושעתו, ואולי הרמב"ם סובר כמו הרש"י שהביאו התוספות ולכן הביא את הדין רק בקרבנות.

16. דייק בליקוטי הלכות שלא הזכירה כאן הגמרא את הדעה שאינה לשכירות אלא לבסוף אלא את הדין ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, והיינו שאפילו שחייב השכירות חל בכל רגע ורגע שמשתמש מכל מקום כיון שזמן התשלום הוא בסוף הרי זה נחשב שאין ידו משגת.

ולפי זה הוא הדין אם משהוא חייב לו כסף ועדיין לא הגיע זמן הפרעון הרי הוא נחשב לעני שאין ידו משגת וכמו ששכירות שלא הגיע זמן הפרעון אינה עושה אותו לעשיר.

והשפת אמת מסתפק במי שגובים ממנו את הערכין שהדין הוא שמסדרים לו ומשאירים לו מזונות לשלשים יום ואת שאר צרכיו, ואם בתוך השלשים יום יגיע זמן הפרעון של חוב שחייבים לו האם גם בזה ישאירו לו מזונות לשלשים יום, או שבזה ישאירו לו רק עד לזמן שיפרעו לו את החוב ומשם ואילך שיאכל מפרעון החוב.

17. הקשה בספר הפלאה שבערכין והרי הספינה מושכרת ושכירות היא קנין פירות וקנין פירות להלכה הוא כקנין הגוף ואם כן, נמצא שאין כעת למשכיר כלום בספינתו המושכרת ומה קושיית הגמרא שיחשב עשיר מחמת הספינה.

ותירץ בעולת שלמה, שכל זה לגבי השוכר שהקנין פירות שיש לו נחשב כקנין הגוף אבל ודאי שקנין הגוף של המשכיר לא פקע על ידי קנין הגוף של השוכר.

וכל הקושיא היא לשיטות הראשונים שגם בשכירות קנין פירות קנין הגוף. אך רוב הראשונים סוברים שקנין השכירות איננו כקנין הגוף.

בזמן הנתינה, **כיצד**: העריכו כשהיה הנערך פחות מכן המש שערכו לזכר חמשה שקלים, ונעשה לפני הנתינה יתר על בן המש, שערכו לזכר עשרים שקלים. או שהעריכו כשהיה פחות מכן עשרים שערכו עשרים שקלים, ונעשה עד שעת נתינה יתר על בן עשרים, שערכו חמשים שקלים, נותן בזמן הערך ולא בזמן הנתינה.

גמרא:

תנו רבנן: כתוב "איש כי יפלא נדר בערכך נפשות לד", "נדר" היינו דמים, שאמר: "דמי עלי", "בערכך" היינו ערכין, שאמר: "ערך פלוני עלי", אתה הקשתה [לעיל בפרק ראשון] דמים לערכין, [למדת ממה שהוקשו בתורה דמים וערכין, שיהיה בדמים אותו דין הכתוב בערכין], לענין שני דברים:

א. מרגלית לקלים, שהולכין בשומת ערך מרגלית אחר המקח הקל [הזול] — [מוצל מאש], ולא אחר מקח היוקר.

והיוצא מזה לערכין: שעני שהעריך את עצמו, ובא כהן להעריכו אם השיגה ידו כדי ערכו, ויש לו מרגלית ששוה בכפרו שלשים סלעים בלבד, ואין לו כדי ערכו שהוא חמשים סלעים, אין אומרים: אם משהים אותה עד שיעלוה לדרך שיש שם עשירים והם יקנוה בחמשים סלעים הילכך חמשים סלעים יש לו, ויתן ערך שלם! אין אומרים כך, ואין להקדש אלא מקומו ושעתו, ולמדים זאת מהכתוב [בחוקותי כז — כג]: ונתן את הערך "ביום ההוא".

מביאים את הספינה בחשבון רבי אליעזר היא, דתנן שם במשנה: רבי אליעזר אומר, שאף אם היה איבר, נותן [משאיר] לו הגיזבר למעריך⁽¹⁸⁾ צמדו [צמד בקר], וחמרה, נותן לו חמורו, שהם כלי אומנותו, והוא הדין שלדעת רבי אליעזר נותן לו את ספינתו שמשכירה לאחרים. אבל לחכמים שם שחולקים וסוברים צמד בקר וחמור לא משאירים לו, ומשום שהם נכסים ולא כלי אומנות, הוא הדין שספינה לא משאירים לו.

מתניתין:

זה שאמרנו בתחילת הפרק ש"השנים שחילקה תורה בערכין בנידר" הם תלויים ולא במעריך, כיצד: ילד [צעיר] מכן עשרים ועד בן ששים, שערכו שקצבה לו תורה חמשים שקלים, שהעריך את הזקן מכן ששים, נותן ערך זקן שהוא חמשה עשר שקל, ואין אומרים שיתן הילד שהעריך, ערך ילד, שבנידר תלוי הדבר. וזקן שהעריך את הילד נותן ערך ילד, ולא ערך זקן, שבנידר תלוי הדבר.

זה שאמרנו בתחילת הפרק: "הערכין בנערך" הם תלויים, ולא במעריך, כיצד: איש שערכו שקצבה לו תורה גדול משל אשה, שהעריך את האשה נותן ערך אשה. ואשה שהעריכה את האיש, נותנת ערך איש. שזה שחילקה התורה בקיצבת הערכין בין איש לאשה, בנערך תלוי הדבר.

זה שאמרנו בתחילת הפרק: "הערך שקצבה תורה לפי הגיל בזמן הערך" הוא נקבע, ולא

18. כתב הגרי"ז, שדעת רבי אליעזר שמשאירים לו את חמורו זה רק בערכין אבל בקרבנות ודאי

ולמדים מזה לדמים: שאם אמר: "דמי מרגלית זו עלי", אין שמים אותה לפי מכר הכרכים הגבוה, אלא לפי מכר אותה שעה ואותו מקום.

ולמדים מזה לדמים: שהאומר "דמי ראשי [או שאר אברים שהנשמה תלויה בהם] עלי" נותן דמי כולו [רש"י לעיל ד:]: כמו שהוא נמכר בשוק.

ב. ולידון בכבודו, שנידון כולו אחר אבר אחד שכבודו תלוי בו – רש"י לעיל ד:; כלומר: אבר שהנשמה תלויה בו.

יכול שאף נקיש ערכין לדמים [נלמד בהיקש הזה, שיהיה בערכין אותו דין שכתוב בדמים, ונאמר: שיתן בערכין כפי גילו בשעת נתינה, כשם שבדמים אם אמר "דמי עלי" שמים את הדמים לפי שעת הנתינה ולא לפי שעת הנדר, [ובדמים פשוט שנותן כשעת הנתינה ולא כשעת הנדר, שהרי כעבד הנמכר בשוק שמים אותו, ואם אמר "דמי עלי" ובניסן בא לבית דין, מי יודע כמה היה שוה בשעת⁽¹⁹⁾ הנדר⁽²⁰⁾], ושעת נתינה היינו

והיוצא מזה לערכין: שהאומר: "ערך ראשי [שהוא דבר שהנשמה תלויה בו, וכן שאר אברים שהנשמה תלויה בהם] עלי" נותן ערך שלם, ולמדים זאת מהכתוב לגבי ערכין: איש כי יפלא נדר "בערך נפשות" ומשמע שהולכים אחרי נפש.

ובליקוטי הלכות הסתפק במי שאומר דמי עלי כשעת הנדר אם בזה יתחייב כפי הדמים של עכשיו או שיהיה כשעת נתינה. וכתב, שבין לרש"י שדמים כשעת נתינה זה מסברא ובין לתוספות שזה מדרשה מסתבר שבאופן כזה יהיו הדמים כשעת הנדר.

שנחשב בזה עשיר, ואם כן, מה שכתוב במשנה אפילו ספינתו בים שנחשב עני זה ודאי רק בערכין ולא בקרבנות. אך החזו"א [נגעים יג] נקט שלדעת רבי אליעזר גם בקרבנות הדין כך שלא מחשבים את החמור.

והרמב"ם לא הביא כלל את הדין שדמים כשעת נתינה. וכתבו הליקוטי הלכות והשפת אמת שזה נכלל בדין דמי עלי ומת פטור שאין דמים למתים, והיינו משום שדמים כשעת נתינה.

19. זוהי דעת רש"י שדמים כשעת נתינה זה סברא כי מי יודע כמה היה שווה בשעת הנדר, ולהלן [כ א] הוסיף רש"י שכך כוונת הנודר שיעריכו את הדמים לפי שעת הנתינה.

20. בשיטה מקובצת הקשה על רש"י שאומר שדמים כשעת נתינה זה סברא, מהתוספתא שאומרת שאם אמר דמי בהמה עלי ומתה חייב, ולרש"י מדוע חייב והרי כעת אי אפשר להעריך את שוויה.

והתוספות הקשו על רש"י מהמשנה לקמן שאומרת דמי עלי ומת פטור שאין דמים למתים, ואף על פי שברור שהיה שווה לחייו לכל הפחות סלע.

והרא"ש פירש באמת כתוספות, שדמים כשעת נתינה זה מדרשה והדרשה היא רק בדמי אדם ולא בדמי בהמה.

[והגרי"ז תמה על קושייתם, שלכאורה זוהי קושיית הגמרא לקמן בפרק רביעי כ. ומתרתת הגמרא שפטור כי מכל מקום אין אומדנא]

והרא"ש פירש באמת כתוספות, שדמים כשעת נתינה זה מדרשה והדרשה היא רק בדמי אדם ולא בדמי בהמה.

ולכן פירשו התוספות, שדמים כשעת נתינה זה דרשה מפסוק, ובליקוטי הלכות הביא שברגמ"ה מבואר שזה נלמד מהפסוק "ונתן את הערך ביום ההוא".

השעה שהוא בא לבית דין⁽²¹⁾?

תלמוד לומר: "בערכך יקום" [בפרשת מקדיש שדה אחוזה, ואם אינו ענין למקדיש שדה אחוזה תנהו ענין לערכין – תויו"ט], ומשמע שהערכין כשעת הערך, [שאם העריך עצמו בן ששים ונעשה יותר על ששים נותן ערך של גדול, ולא של זקן], ללמד: **שאינו נותן אלא בזמן הערך.**

מתניתין:

כתוב בפרשת ערכין [בחוקותי כ"ז] "איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לד'.

והיה ערכך הזכר מבין עשרים שנה ועד בן ששים שנה והיה ערכך חמשים שקל וגו'.

ואם מבין חמש שנים ועד בן עשרים שנה והיה ערכך הזכר עשרים שקלים וגו'.

ואם מבין חדש ועד בן חמש שנים והיה ערכך הזכר חמשה שקלים וגו'.

ואם מבין ששים שנה ומעלה אם זכר והיה ערכך חמשה עשר שקל וגו'.

ולמדו חז"ל ממה שנאמר: מבין ששים שנה "ומעלה", שאין אנו דנים את הנערך כזקן

אך מדברי התוספות בפרק ראשון משמע שדמי אדם ודמי קרקע זה אותו דין והיינו שגם דמי אדם זה התחייבות דמים סתם לבדק הבית. והקושיא על רש"י מהתוספתא שדמי בהמה ומתה חייב, תירץ בשיטה מקובצת בשם הר"י, שחייב באמת רק דמי נבילה כשעת נתינה, ובאדם כיון שמת אסור בהנאה לא שייך דמי גופו כשמת ולכן דמי עלי ומת פטור, עוד תירץ השיטה מקובצת, שבהמה דמיה ידועים ולא צריך לשום אותה ולכן בהמה ומתה חייב.

21. השפת אמת והגרי"ז הוכיחו שדמים כשעת נתינה הכוונה כשעת האומדנא, ותמה הגרי"ז, אם כן, מה הנידון בגמרא שנקיש ערכין לדמים שיהיו ערכין כשעת נתינה, והלא בערכין אין כלל אומדנה.

וכתב הגרי"ז, שלדעת הרמב"ם מובן הנידון שהרי לדעת הרמב"ם גם בערכין צריך הנערך לעמוד לדין, [להלן בפרק רביעי הובא מהליקוטי הלכות שהדין בנערך זה שישומו ויחליטו כמה הן שניו].

כשאר התחייבות דמים לבדק הבית, ולכן כיון שדמים כשעת נתינה זה דרשה פשוט לרא"ש שהדרשה שנאמרה בדמי אדם אינה שייכת לדמי בהמה שהם התחייבות ממונית פשוטה לבדק הבית.

וכן הוכיח הגרי"ז מדברי הרמב"ם בכמה מקומות שדמי אדם זה דין מיוחד ששייך לפרשת ערכין.

א. דעת הרמב"ם שדמי אדם חייב הנודר באחריותו כמו שהוא חייב באחריות הערכין.

ב. מכך שהוצרך הרמב"ם לתת טעם מדוע דמי אדם לא נידונים בהשג יד כמו בערכין, והיינו שהם מפרשת ערכין ולכן היה מקום לדון בהישג יד, אלא שפירש הרמב"ם שזה כמו שפירשו את הנדר ובה גם בערכין אינו נידון בהשג יד.

ג. גוסס הדין שאין לו דמים וכתב הרמב"ם שהטעם, כיון שרוב גוססים למיתה הרי הוא כמת, ולא כתב הרמב"ם כפשוטו מחמת שאינו שווה כלום, והיינו שזה לא מספיק לפטור כיון שזה מפרשת ערכין ולכן הוצרך הרמב"ם לטעם שהוא כמת.

יותר מבן ששים אלא כששלמה שנת הששים ללידתו, אבל בשנת הששים עצמה הרי הוא נידון כפחות מבן ששים.

וממה שלימדנו תורה בשנת ששים, אנו למדים [עפ"י רש"י בכורות מט. וזבח תודה כאן]:

שאף **יום שלשים**⁽²²⁾ **כלמטה הימנה**, ואם אמר: "ערך פלוני קטן עלי", ואותו קטן היה באותו יום בן ל' יום, דינו כמעריך מי שהוא פחות מבן חדש, ולא אמר כלום.

שנת חמש עצמה [שלאחריה ערכו גדול משל קטן פחות מבן חמש], **ושנת עשרים** עצמה [שלאחריה ערכו גדול משל ילד פחות מבן עשרים], **כלמטה הימנו** הם נידונים, שהמעריך את מי שהוא בשנים אלו עצמן, כאילו העריך את מי שהוא פחות משנים אלו.

שנאמר: ואם מבן ששים שנה "ומעלה" וגו' והיה ערכך חמשה עשר שקל, ומשמע ששלמה שנת ששים, ואז הוא נידון כזקן ליתן רק חמשה עשר שקל, אבל בשנת ששים, נידון כילד. **הרי אנו למדים בכולן משנת ששים! מה שנת ששים כלמטה הימנו, אף שנת חמש ושנת עשרים, כלמטה**

הימנו.

ומתמה אנפשיה: הן, כלומר: וכי כך הוא שנוכל ללמוד לאלו, מבן ששים?! והרי יש לחלק שנת חמש ושנת עשרים, משנת ששים: **אם** (עשה) **עשינו** [רש"י] **שנת ששים כלמטה ממנה** לדון בו כפחות מבן ששים, **להחמיר** ולתת יותר [שהרי ערך אדם פחות מבן ששים, גדול משל זקן], **נעשה** אף **שנת חמש ושנת עשרים כלמטה ממנה**, לדון בשנים אלו להקל ולתת פחות?! [שהרי ערך הפחות מבן חמש, קטן משל יותר מבן חמש, וערך פחות מבן עשרים, קטן משל יותר מבן עשרים]

ומפרש: **תלמוד לומר: כתוב כאן: ועד בן עשרים "שנה"**, וכתוב כאן: ועד בן ששים "שנה", **לגזירה שוה: מה שנה האמורה בשנת ששים כלמטה, אף שנה האמורה בשנת חמש ובשנת עשרים, כלמטה ממנה.**

רבי אליעזר אומר: לעולם דינו כלמטה בין בבן ששים בין בבן עשרים ובין בבן חמש, **עד שיהו יתיירות ימיו על השנים** [ששים, עשרים, חמש] **בחודש ויום אחד!** שתשלם כל השנה, ועוד חודש, ויום אחד [שכבר נכנס בה חודש האחר רש"י לקמן], משנה האחרת.

השעות, והוכיח כך מדברי הרמב"ם [פ"א מערכין ה"ד] שהביא את המשנה כאן וסיים שכל השנים האלו הן מעת לעת, ולא כתב סתם שכל הזמנים הם מעת לעת, ומבואר מזה שרק בשנים יש דין שעות [אם זה הביאור במעת לעת] אבל בחודש אין דין שעות וחודש לענין ערכין תלוי רק בימים ולא בשעות.

ולמד מזה הגרע"א שהוא הדין לפדיון הבן

22. בשנות אדם לענין גדלות נחלקו הפוסקים אם הם תלויות רק בימים או שצריך גם שעות, ולדעה השניה אם נולד באמצע היום אינו נעשה גדול עד שיהיה בן י"ג שנה ותגיע אותה שעה שבה נולד.

וכתב הגרע"א [שו"ת תנינא כב] שכל זה רק לענין הדברים שתלויים בשנים, אבל דברים שתלויים בחודש בזה ודאי שקובע רק היום ולא

גמרא:

ומפרשינן: ה"שנה שנה" האמור במשנתנו שאנו למדים אותו בגזירה שוה מופנה הוא, שאינו צריך לגופו, אלא ללמוד בגזירה שוה! דאי לא מופנה, הרי הכלל הוא שאם אפשר לפרוך פירכא על הגזירה שוה — פורכים, וכאן גם איכא למיפרך על הגזירה שוה כדפרכינן במשנה [כשבאנו ללמוד זה מזה, במה מצינו]: שאין ללמוד שנת חמש ושנת עשרים משנת ששים, שבשנת ששים החמירה התורה ליתן יותר, ואין ללמוד להקל שיהיו שנת חמש ושנת עשרים כלמטה מהם, ויתנו פחות! וכן הדבר שמופנה הוא, ש"שנה" "שנה" יתירי בתיבי, שהיה לתורה לכתוב: "ואם מבין חמש שנים ועד בין עשרים", ולא לכתוב "שנה", והיינו יודעים שעשרים אלו "בשנים" דיבר הכתוב כמו חמש "שנים". וכן היה יכול לכתוב "והיה ערכך הזכר מבין עשרים שנה ועד בין ששים", ולא לכתוב "שנה".

ומקשינן: לימא מתניתין שהוצרכה לדרשה ללמד שתהיה שנת עשרים כלמטה ולא כרבי, דאי מתניתין כרבי, האמר: "עד ועד בכלל", וכיון שכתוב: "ואם מבין חמש שנים ועד" בין עשרים שנה והיה ערכך הזכר עשרים שקלים, ממילא יודעים ששנת עשרים עצמה בכלל, ודינה כלמטה מבין עשרים. וכן לא צריך פסוק לשנת ששים, שכתוב: "ועד" בין ששים שנה, ובשנת חמש, שכתוב: "ועד" בין חמש שנים.

דתניא, שסובר רבי "עד ועד בכלל: כתוב: "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל מיום הראשון (ו)עד יום השביעי", יכול "מיום הראשון" שאמרה תורה שיהא האוכל חמץ בכרת [תוס'], ולא ראשון עצמו בכלל חיוב כרת, וכן מה שאמרה תורה "עד יום השביעי" ולא שביעי בכלל חיוב כרת, שהרי כתוב "מיום" הראשון, וכתוב "עד" יום השביעי, ומשמע לפרש שאין הם עצמם בכלל כענין שנאמר: ואם פרוח תפרח יח-ב הצרעת בעור וכסתה הצרעת את כל עור הנגע "מראשו [של אדם] ועד רגליו" לכל מראה עיני הכהן. וראה הכהן וגו' וטהר את הנגע כלו הפך לבן טהור הוא, ושם הכוונה, "מראשו" ולא ראשו בכלל שאף אם לא פרחה הצרעת בראשו, טהור הוא, "ועד רגליו" ולא רגליו בכלל, וכיון שכך, נאמר כך גם לגבי כרת הנאמר בחמץ? תלמוד לומר: "בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות", הרי ראשון בכלל, "עד יום האחד ועשרים לחדש בערב" הרי שביעי בכלל. "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת ונכרתה וגו'", הרי שבכל האמור לעיל חייב אף כרת — תוס'.

רבי אומר: אינו צריך לרבות ראשון ושביעי מפסוק אחר, כי "ראשון" וראשון בכלל, ככתוב "מיום" הראשון, "שביעי" ושביעי בכלל, ככתוב "עד" יום השביעי, ומשמע שאף אלו עצמם בכלל.

ואם כן משמע שהמשנה לא כרבי, כי לרבי שנת עשרים עצמה, בכלל "ועד" בין עשרים שנה.